

13. Слуцкий Е. Е. К теории сбалансированного бюджета потребителя // Экономико-математические методы. — М., 1963. — С. 241—271.

14. Українська економічна думка: Хрестоматія / Упоряд., наук. ред., пер., авт. вступ. розд. і біогр. довід. С. М. Злупко. — К.: Знання, 1998. — 448 с.

Статтю подано до редакції 09.06.10 р.

УДК 330.8

О. М. Кудласевич, канд. екон. наук,
ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»

ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено проблемі удосконалення навчального процесу університетської освіти, а саме ролі та значенню історико-теоретичних засад вітчизняної теорії підприємництва у формуванні бізнес-культури майбутніх спеціалістів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічна наука, економічна освіта, підприємництво, підприємство, підприємець.

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена проблеме усовершенствования учебного процесса университетского образования, а именно роли и значению историко-теоретических основ отечественной теории предпринимательства в формировании бизнес-культуры будущих специалистов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: экономическая наука, экономическое образование, предпринимательство, предприятие, предприниматель.

ANNOTATION. This article is dedicated to the issue of improving the teaching process in university education, namely the role of historical and theoretical foundations of

the theory of domestic entrepreneurship in training the business culture of future specialists.

KEY WORDS: economics, economic education, entrepreneurship, business, entrepreneur.

Відновлення Україною незалежності та становлення нашої країни як економічно самостійної держави актуалізує зацікавленість до розвитку національної вітчизняної економіки, а значить нагальним стає потреба у глибокому осмисленні історико-економічної спадщини минулих поколінь. Важливого значення набувають й розробки вітчизняних учених минулого у контексті застосування концептуальних засад їх наукових теорій щодо удосконалення сучасної економічної освіти. Особливо цікавим як з наукової, так і з практичної точки зору є період другої половини XIX — початку XX ст., так як саме в цей період на теренах сучасної України відбувався процес ринкових перетворень у цілому, розвиток ринкового господарства, зокрема процес формування підприємницьких відносин. Вітчизняні вчені другої половини XIX — початку XX ст. у своїх працях заклали засадничі принципи теорії підприємництва. Наукова спадщина, яку залишили українські економісти того часу щодо окреслених питань, відображає концептуальні засади вітчизняної теорії підприємництва пореформеного періоду.

Підприємництво є одним із головних факторів реструктуризації економіки, підвищення її ефективності на основі активізації інноваційних процесів, формування конкурентного середовища. Саме підприємництво створює сприятливі умови для становлення реальних ринкових відносин, реалізації прав власності, розвитку особистої ініціативи тощо. Розвиток підприємництва стає природною складовою української економіки, що свідчить про поступове її наближення до ринкових форм і методів ведення господарювання. Функціонування економіки України на засадах підприємництва потребує підготовки кадрів для підприємницької діяльності, що могли б переосмислити сучасні господарські реалії, виробити і прийняти нові господарські та управлінські рішення.

Унаслідок здійснення в країні цілої низки реформ, у тому числі й економічних, вітчизняна економіка переживає складні трансформаційні зміни. Розвиток вітчизняного підприємництва наприкінці XX ст. був досить суперечливим та пов'язаним зі

значними труднощами, зумовленими історичними особливостями радянського минулого. Але українське підприємництво, долаючи суттєві економічні, організаційні та психологічні труднощі, стало одним з основних атрибутів національної економіки. За таких умов у країні потрібно оптимізувати функціонування економічних відносин між економічними суб'єктами. Розв'язання цієї проблеми потребує значних теоретичних досліджень зі становлення та розвитку вітчизняного підприємництва, і в першу чергу це стосується провідних суб'єктів економіки — підприємств. Становлення незалежності України на початку 90-х рр. XX ст., проблеми входження її у світовий ринковий простір обумовили започаткування активного наукового пошуку в галузі історико-економічної тематики. Що цілком зрозуміло, оскільки крах старої системи і традиційних уявлень щодо характеру функціонування і розвитку господарських систем, а також теоретична неспроможність марксистської парадигми суспільного розвитку примусили вчених звернутися до пошуку альтернативних, вільних від ідеологічної заангажованості варіантів концепцій з метою їх глибокого осмислення та застосування для пояснення сучасних економічних процесів в Україні. З кінця XX століття на принципово новій основі розпочалася науково-дослідницька робота в сфері економічних наук.

Питанням історико-економічного аналізу вітчизняного підприємництва присвячено багато наукових праць сучасних українських вчених. Підготовлені монографії, наукові статті, підручники та інша наукова література, з одного боку, стають значним підґрунтям для подальшого наукового пошуку в цій царині, а з іншого — дають можливість дослідити становлення нового, незаідеологізованого, об'єктивного етапу у вивченні підприємництва.

Так, становлення підприємництва у відображенні українських економістів пореформеного періоду розкрито у працях сучасного дослідника Е. Лортікяна [6]. На матеріалах торгово-промислової статистики XIX ст. здійснила ґрунтовний аналіз історії підприємництва Т. Лазанська [5], вона розглянула індустріальний розвиток України та процес формування торгово-промислової буржуазії, проаналізувала форми державного втручання в економіку, господарську діяльність представників вітчизняного класу підприємців. Історико-економічний аспект генезису підприємницьких відносин в українській економічній думці

другої половини XIX ст. розкрито у монографії української дослідниці В. Фещенко [14]. Питання активного державного контролю за господарською діяльністю економічних суб'єктів знайшло ґрунтовне висвітлення у працях О. Сайкевича [9]. У роботі дослідниці Н. Супрун [12] знайшли відображення теоретико-методологічні та історико-економічні аспекти еволюції вітчизняної моделі корпоративного управління як системи соціально-економічних відносин реалізації інтересів та захисту прав власності акціонерів. Проаналізовано історичні умови становлення інституту корпоративного управління у вітчизняній господарській практиці та наукові здобутки в цій сфері представників української економічної науки. На основі узагальнення історико-фактологічних даних та аналізу еволюції моделі корпоративного управління, що розглянута в межах інституційно-еволюційного підходу та концепції траєкторії залежності від попереднього розвитку виявлено особливості національної моделі корпоративного управління. Дослідження генези підприємництва в наукових працях українських економістів другої половини XIX — початку XX ст. присвячені наукові розробки О. Кудласевич [4], у своїх роботах автор на основі методологічних засад системного аналізу дослідила закономірності та особливості становлення і розвитку підприємництва в Україні, вплив законодавчого забезпечення на його еволюцію, сутність підприємництва у відображенні українських економістів. Подібні питання, але на західноукраїнських землях у міжвоєнний період розглянула О. Вербова [1], простеживши досвід організації національного приватного підприємництва, динаміку його зростання, роль та значення українського приватного підприємництва в українізації західноукраїнських міст.

У сучасних умовах важливість і актуальність зазначеної проблематики стає причиною дискусій у вітчизняних наукових колах. Однак не задіяним у практичних програмах реформування економіки України залишається й до нині багатий та змістовний пласт наукових розробок проблеми підприємництва в українській економічній думці другої половини XIX — початку XX ст. Спектр досліджень вітчизняних учених-економістів зазначеного періоду має важливе значення для побудови власної економічної системи, для реформаційних перетворень сучасної України, а разом з тим суттєву роль тут відіграє економічна освіта, так як підготовка кваліфікованих кадрів стає одним з

пріоритетних напрямків розбудови держави. Отже, для більш ефективного проведення суспільно-економічних реформ слід створити систему вищої економічної освіти, здатну цілком забезпечити національні потреби держави.

Тому автор статті ставила собі за мету дослідити роль вивчення історії підприємницької діяльності в Україні у формуванні професійних компетенцій студентів.

Досить цікавим для творчого використання у функціонуванні сучасної вітчизняної економіки нам видається період другої половини XIX — початку XX ст., так як для пореформеного періоду властивими були деякі спільні риси з сучасною вітчизняною економічною системою, тому вивчення та усвідомлення напрацьованого досвіду треба застосувати не тільки для більш ґрунтовних наукових досліджень, а й для практичних рішень уряду.

Якщо період розвитку та становлення інституту підприємництва в більшості країн відбувався один раз, то на українських землях цей процес повторюється вдруге (перший розпочався після реформи 1861 р., другий — на початку 90-х років XX ст.). Саме тому важливим постає осмислення нашого минулого, для чого необхідно дослідити проблеми функціонування підприємництва, використати національний досвід і теоретичні розробки вітчизняних вчених-економістів другої половини XIX — початку XX ст.

За умов реформування економічної системи України важливе місце посідає удосконалення навчальних планів та програм у вищій школі. У системі вищої економічної освіти України для спеціальностей менеджерського напрямку з 1994 року до навчальних планів стали включати дисципліну з основ підприємництва. Опанування теоретичними та практичними основами підприємництва є запорукою успішної трансформації економіки України. Але, на жаль, до сьогодні навчальні програми з цього курсу не звертаються до наукового доробку українських учених другої половини XIX — початку XX ст. Наразі слід дослідити українську історію підприємництва та взяти на озброєння її досвід сучасними вітчизняними підприємцями. У підготовці майбутніх кваліфікованих спеціалістів, представників бізнес-класу потрібно використати вітчизняний підприємницький досвід, що враховує націоментальну специфіку й традиції. Саме тут висновки вчених другої половини XIX ст. зможуть

прислужитися, дозволять краще розуміти сучасний економічний розвиток та окреслити шляхи його поступу. Теоретичні напрацювання аспектів підприємництва українських учених-економістів зберігають свою актуальність і донині. Їх розробки можна використати для розв'язання складних економічних, соціальних проблем та уникнути помилок у майбутньому. Практичний та теоретичний досвід, напрацьований у другій половині XIX — на початку XX ст., становить неабиякий інтерес для сучасної України і його загальні риси мають враховуватися при формуванні господарської системи України.

Українська економічна література другої половини XIX ст. досить багатогранно розкриває проблеми підприємництва. Українські вчені-економісти А. Антонович, С. Булгаков, С. Вітте, К. Воблій, С. Гольдельман, М. Зібер, І. Гольдштейн, В. Железнов, П. Мігулін, М. Соболев, М. Туган-Барановський, Д. Піхно, В. Левитський, М. Цитович, Л. Федорович, П. Фомін, П. Струве, Г. Циперович, І. Янжул та ін. головну увагу зосередили на таких питаннях, як організація підприємницької діяльності та її організаційні форми, стосунки з державними та громадськими інститутами, роль і значення підприємця у виробництві, можливості реалізації управлінських здібностей підприємця, закономірності та особливості розвитку національного підприємництва тощо.

У сучасних умовах реформування вітчизняної економічної системи провідне місце посідає удосконалення навчальних планів та програм у вищій школі, тому що при розробці власної моделі ринкової економіки потрібні ґрунтовні знання економічного розвитку попереднього періоду, форм господарства та методів його ведення, що яскраво та всебічно представлені в економічній українській літературі другої половини XIX — початку XX ст. Оскільки вітчизняні вчені окресленого періоду у своїх працях заклали засадничі принципи теорії підприємництва (економічна природа підприємництва, розвиток організаційних форм, формування класу підприємців, вплив держави на розвиток підприємницьких відносин тощо), було б корисним, на наш погляд, включити розроблені попередниками теоретичні засади до навчального курсу «Підприємництво». Удосконалений курс дав би змогу сформувати у студентів системне бачення еволюції вітчизняної економічної думки щодо проблеми підприємництва, уявлень про закономірності та основні тенденції

розвитку національної економічної думки, сформуванню розуміння наукового внеску вітчизняних представників економічної думки в українську та у світову економічну теорію у цілому та у формування концептуальних засад теорії підприємництва зокрема, що дозволить сформуванню у майбутніх фахівців економічне мислення, дасть змогу з'ясувати неоднозначність теоретичних підходів до аналізу економічної реальності тощо.

На сьогодні «Підприємництво» як навчальна дисципліна базується на оволодінні технологією започаткування підприємницької діяльності, засвоєнні засад обліку, аналізу, оподаткування у підприємницькій діяльності, вивченні функцій та технології менеджменту під час управління підприємством. Навчальний курс «Підприємництво» має як теоретичний, так і прикладний характер: у теоретичному аспекті він надає фундаментальні знання щодо підприємництва, обліку, фінансового аналізу, податкової системи, у прикладному аспекті — має закласти базові знання та сформуванню навички з методики підготовки засновницьких документів суб'єкта підприємницької діяльності, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності на підприємстві, обчисленні податкових платежів суб'єкта підприємництва.

Навчально-методичною базою курсу «Підприємництво» є роботи таких вітчизняних фахівців, як В. Подсолонка [7], С. Покропивного [8], В. Сизоненка [10, 11], В. Федоренка [13], К. Коваль [2], В. Колота [3], у яких розкрито основи теорії та практики світового підприємництва, його концептуальні засади, основи бізнес-культури тощо. Але, на жаль, практичний аспект підприємництва в згаданій вище навчально-методичній літературі розглянуто без урахування історико-теоретичних основ національного підприємництва, що ґрунтовно проаналізовано в працях О. Сайкевича [9], Н. Супрун [12], В. Феценко [14], Т. Лазанської [5] та ін. Тому, на наш погляд, кореспонденція теоретико-економічних принципів вітчизняної теорії та практики підприємництва стали б передумовою якісної економічної освіти в Україні.

Таким чином, реалізуючи поставлені завдання, оновлений, удосконалений курс «Підприємництво» зміг би сформуванню у студентів не тільки уявлення про підприємництво як історично вивіреним тип господарювання, а й показати національні джерела підприємницької діяльності, розвиток інституту підприємництва

в Україні, навчити бачити й творчо використовувати у майбутній практичній діяльності позитивний вітчизняний досвід і застерегти від помилок.

Проаналізувавши поставлену наукову проблему, можна зробити наступні висновки:

1. За умов ринкової модернізації економіки України постає об'єктивна необхідність глибокої історико-теоретичної розробки проблем функціонування підприємницької діяльності. Процес побудови ефективної моделі сучасного ринкового господарства вимагає осмислення теорії підприємництва взагалі, в тому числі розробок українських вчених. Постає необхідність розробки власної національної моделі підприємницької діяльності, яка б враховувала особливості ринкової трансформації економіки України. З метою ефективного розв'язання цієї проблеми надзвичайно важливим є аналіз та творче осмислення вітчизняного підприємницького досвіду, що враховує українську специфіку, менталітет та національні традиції, в тому числі досвіду, напрацьованого в Україні в другій половині XIX — початку XX ст. Висновки вчених другої половини XIX ст. можуть стати підґрунтям для кращого розуміння сучасного економічного розвитку та окреслити шляхи його поступу.

2. Відносно недавно почала своє становлення нова загальнонаукова методологія досліджень, що передбачає системно-синергетичний підхід до аналізу будь-яких процесів. Так, з 90-х років XX ст. на принципово новій основі проводиться науково-дослідна робота із проблематики підприємництва. Зміна наукової парадигми дає можливість вивчити теоретичні розробки з питань підприємництва українських учених-економістів другої половини XIX — початку XX ст. з новітніх позицій, більш глибоко та цілісно, застосовуючи системний підхід до їх аналізу.

3. Трансформаційні зміни суспільства висувають низку вимог до підготовки фахівців у галузі економіки, серед них основне місце займає формування у студентів — майбутніх фахівців професійних компетенцій, які забезпечать їм конкурентні переваги на ринку праці та успішну професійну діяльність. Отже, потрібно ретельно переосмислити деякі підходи у підготовці майбутніх спеціалістів та, враховуючи сучасні вимоги, скоригувати цілий ряд важливих дисциплін, у тому числі і навчальний курс «Підприємство». Формування

професійних компетенцій студентів забезпечується базовими дисциплінами навчального плану вищої школи.

4. Дослідження проблеми історії вітчизняного підприємництва базується на широкій джерельній базі, але рівень дослідження та узагальнення історичного досвіду підприємницької діяльності не адекватний сучасним потребам.

Література

1. *Вербова О. С.* Західноукраїнське приватне підприємництво міжвоєнного часу: Автореф. дис. ... канд. ек. наук. / Інститут св. ек. і міжнар. відносин. НАНУ. — К., 1998. — 17 с.

2. *Коваль З. О., Тивончук О. І.* Підприємництво і менеджмент: Навч. посібник для студ. неекон. спец. / Національний ун-т «Львівська політехніка». — Львів : Видавництво Національного ун-ту «Львівська політехніка», 2009. — 172 с.

3. *Колот В. М., Щербина О. В.* Підприємництво: Навч.-метод. посібник для самост. вивчення дисципліни / Київський національний економічний ун-т. — К. : КНЕУ, 2003. — 160с.

4. *Кудласевич О. М.* Формування концептуальних засад теорії підприємництва в українській економічній думці другої половини XIX — початку XX ст. / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / О. М. Кудласевич. — К., 2008. — 18 с.

5. *Лазанська Т. І.* Історія підприємництва в Україні (на матеріалах торгово-промислової статистики XIX ст.) / Т. І. Лазанська / НАН України, Інститут історії України. — К., 1999. — 282 с.

6. *Лортикян Э. Л.* История экономики и экономической мысли Украины. Эволюция рыночной экономики / Э. Л. Лортикян. — Х., 2004. — 360 с.

7. *Подсолонко В. А., Процай А. Ф., Миронова Т. Л., Василенко В. О.* Підприємництво: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К. : Центр навчальної літератури, 2003. — 616 с.

8. *Покропивний С. Ф., Колот В. М.* Підприємництво: стратегія, організація, ефективність: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т. — К., 1998. — 350 с.

9. *Сайкевич О. Д.* Державне регулювання ринкової економіки в роботах українських економістів другої половини XIX — початку XX ст. / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / О. Д. Сайкевич. — К., 2004. — 18 с.

10. *Сизоненко В. О.* Підприємництво: Підручник. — К. : Вікар, 1999. — 435 с.

11. Сизоненко В. О. Сучасне підприємництво: Навч. посіб. — К. : Знання-Прес, 2008. — 440 с.

12. Супрун Н. А. Еволюція вітчизняної моделі корпоративного управління: монографія / Н. А. Супрун. — К.: КНЕУ, 2009. — 270 с.

13. Федоренко В. Г., Денисенко М. П., Руженський М. М, Маршавін Ю. М., Гаврилова Т. В. Підприємництво: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Міжрегіональна академія управління персоналом / В. Г. Федоренко (ред.). — К. : МАУП, 2005. — 280 с.

14. Феценко В. М. Дослідження проблем становлення та розвитку ринкового господарства в працях економістів України другої половини ХІХ — початку ХХ ст.: Монографія / В. М. Феценко. — К.: КНЕУ, 2003. — 187 с.

Статтю подано до редакції 23.06.10 р.

II. ЕКОНОМІКА, УПРАВЛІННЯ І МАРКЕТИНГ

УДК 330.142 — 047

Г. О. Швиданенко, канд. екон. наук, проф.,

Т. Л. Бойко,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ОЦІНЮВАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ. У роботі висвітлено питання ідентифікації, оцінювання та відтворення інтелектуальних активів. Деталізовано та описано методику та методи оцінювання інтелектуальних активів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Інтелектуальні активи, оцінка активів компанії, методика оцінювання, процес відтворення.

АННОТАЦИЯ. В работе раскрыт вопрос идентификации, оценивания и воспроизведения интеллектуальных активов. Детализировано и описано методику оценивания интеллектуальных активов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Неосязаемые активы, оценка активов компании, методика оценивания, процесс воспроизведения.